

**HYVINVOINNIN
VÄLITYSTOIMISTO**

**TATUN JA
SOTEN
TASKUKIRJAT**

OSALLISTAVAA TAIDETTA NUORTEN PARISSA

SISÄLLYS

NUORTEN PARIIN!

KARTALLE.....	4
TOIMINNAN SUUNNITTELU.....	5
YHTEISTYÖ.....	7
NUORTEN KOHTAAMINEN.....	8
SIIVILLE.....	9
LISÄTIETOA.....	26

Lotta Häkkinen & Oona Tikkaaja & Outi Linnossuo
Kuvitus: Harri Heikkanen
Graafinen ilme: Roy Gonzalez / Kajahdus
© Hyvinvoinnin välitystoimisto 2016

ISBN 978-952-456-253-9
ISSN 2343-0664

Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 27

Tämän oppaan tarkoitus on tarjota inspiraatiota ja pohdiskelun aiheita ennen kaikkea taiteilijalle tai tuottajalle, jossa on syttymässä kipinä tehdä taidetta nuorten parissa. Oppaasta löytyy teemoittain tietoa, vinkkejä ja tehtäviä, joihin voit peilata omia suunnitelmiasi – pohtien, millaista osallistavan taiteen toimintaa, palvelukonseptia tai tuotetta juuri sinä haluaisit lähteä kehittämään!

Oppaan vinkit saattavat paikoin tuntua ristiriitasiltakin. Tarkoitus onkin herätellä lukijaa miettimään osallistavaan taiteen mahdollisuuksia, nuoria, nuoruutta ja omaa suhdettaan näihin – ei antaa yksiselitteisiä ohjeita, koska niitä ihmisten kanssa työskenneltäessä harvemmin on!

Opas perustuu ennen kaikkea kokemusperäiseen tietoon, asiantuntijahaastatteluihin sekä työpajatyöskentelyssä nousseihin keskusteluihin. Puhekupliin on nostettu sitaatteja tehdyistä haastatteluista (poikkeuksena s.8 sitaatit, jotka ovat kuvitteellisia).

Kirjallista materiaalia aiheesta löytyy runsasti. Tätä on myös hyödynnetty luki- ja lukemalla näitä lähteitä rinnan muun aineiston kanssa (ks. Lisälukemista s. 26-27). Oppaan lopusta löytyvistä listauksista kannattaakin jatkaa matkaa eteenpäin, jos aihe jää kutkuttamaan mieltä.

Kiitos kokemuksiin jakaneille!

Annika Aaltonen erityisnuorisotyöntekijä, Naantalın kaupunki
Elizaveta Antonova mediapajan ohjaaja, Jokipaja,

Varsinais-Suomen Sininauha ry
Sami Heimo toiminnanohjaaja, Lounais-Suomen - SYLI ry
Taina Järvinen taidepajojen vastuuohjaaja, nuorten taide- ja toimintatalo Vimma, Turun kaupunki

Heljä Pitkänen johtaja, Turun Tyttöjen Talo

Taidetta ja tulevaisuutta -työpajan osallistajat (Turun Ohjaamo, 26.5.2016)

KARTALLE

NUORUUS JA NUORET

Arkikielessä nuoruudella tarkoitetaan vaihetta lapsuuden ja aikuisuuden välissä.

Asiayhteydestä riippuen nuoruus ja sen ikämäärytykset voivat olla hyvinkin erilaisia. Esimerkiksi nuorisolain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Tämä tarkoittaa, että "nuoret" on ryhmänä tavattoman laaja.

Osallistavan taiteen toimintaa ja sen tavoitteita miettiessä kannattaakin muistaa, että nuoret eivät ole mikään yhtenäinen joukko. Nuoria ja nuoruutta voi lähteä hahmottamaan vaikka tarkemmin rajatun ikävaiheen, elämäntilanteen, kiinnostuksen kohteen tai jaetun arkiympäristön kautta.

Ks. myös Nuorisolaki 72/2006; Koste 2014; Nivala & Saastamoinen 2010

MIKSI TEHDÄ TAIDETTA JUURI NUORTEN KANSSA?

Nuoret ovat ihania.

Nuorilla on paljon hyviä ideoita.

Nuorilta oppii itse.

Nuorten ohjaajana saa nähdä kasvutarinoita ja nuorten rohkeuden lisääntymistä.

Vaikka suurella osalla nuorista menee nykyisin hyvin, osalle pahoinvointi ja ongelmat ovat kasautumassa.

Ks. myös Koste 2014

"Nuoret voivat sanoa, että EVVK, mutta kyllä he siitä kiinnostuvat! Ei kannata luovuttaa."

Miksi minä haluan tehdä töitä nuorten kanssa?

MITÄ TAIDE TUO NUORTEN KANSSA TYÖSKENTELYYN?

Eli hyviä myyntiargumentteja

Tekemisen kautta nuori saa onnistumisen kokemuksia ja välineitä omalle ilmaisulle.

Taide on oiva oppimisen mahdollistaja ja tuo vastapainoa toisille oppimisen tavoille.

Taide voi auttaa nuoria, joilla saattaa olla heikko itsetunto ja jotka saattavat pelätä – paitsi toisten – myös itsensä kohtaamista.

Taide rentouttaa. Se sallii kokeilevan ilmapiirin sekä normien ja roolien muuttumisen.

Tekemisen kautta voi harjoitella sosiaalisia taitoja.

Taiteessa tekeminen sekä nuoren kyky ja mahdollisuudet ovat keskiössä – ei esimerkiksi ongelma tai sairaus.

"Taide mahdollistaa sellaisen asioiden käsittelyn, joka ei onnistu pelkällä keskustelulla."

"Ammattimaisen ohjauksen ja taiteellisen työskentelyn kautta ihminen voidaan turvallisessa ympäristössä tuoda omien salaisuuksiensa äärelle."

"Taiteen kautta voi huomata, ettei elämä olekaan niin vakavaa!"

MITÄ TAITEILIJAT TUO NUORTEN KANSSA TYÖSKENTELYYN?

Eli lisää hyviä myyntiargumentteja

Nuoret innostuu: "Vau! Me tehdään oikeiden taiteilijoiden kanssa töitä!"

Nuorten kanssa työskentelevät ohjaajat saavat työhönsä uutta näkökulmaa ja menetelmiä.

Nuoret ja nuorten tutut ohjaajat voivat nähdä toisensa uusissa rooleissa ja toisissaan sellaisia puolia, joita eivät tavallisesti näe.

Mahdollisen yhteistyökumppanin toiminta moninaistuu ja taiteilija tuo tähän mukanaan omia verkostojaan.

TIESITKÖ,

että taidekokemukset muuttavat hermostollisia ketjuja eli tuottavat muutosta ja oppimista ilman tietoista ponnistelua (Westerlund ym. 2016, 4).

MILLAISIA NUORIIN LIITTYVIÄ PALVELUTARPEITA ON?

No, vastaus riippuu siitä, keneltä kysytään.
Hiukan kärjistäen...

Virasto Hierarchicum:
"Nuorisotyöllisyys on huolestuttavalla tasolla."

Järjestö ry:
"Meidän jäsenet ja vapaaehtoiset ovat pääosin ikäihmisiä. Tarvitsisimme kipeästi nuoria mukaan toimintaamme."

Nuoriso-ohjaaja:
"Meillä nuori on keskiössä. Se, että toiminta edistää hänen hyvinvointiaan, on ykkösjuttu."

Nuori tyyppi:
"Minulla ei ole kavereita eikä mitään tekemistä."

Tämän sivun sitaatit ovat kuvitteellisia.

Millaisten nuorten / yhteistyötahojen kanssa
haluaisin työskennellä?

Mitä tiedän heidän tarpeistaan?

Mitä tietoa tarvitsen lisää?

MISSÄ SOVELTAA TAIDETTA NUORTEN KANSSA?

Eli mahdollisia toimintaympäristöjä

Nuorisotalot

Koulut ja oppilaitokset

Kirjastot

Seurakunnat

*Erilaiset toiminta- ja työpajakeskukset sekä matalan kynnyksen
kohtaamispaikat*

Järjestöt (esim. liikunta-, sosiaali- ja terveysalan ja nuorisojärjestöt)

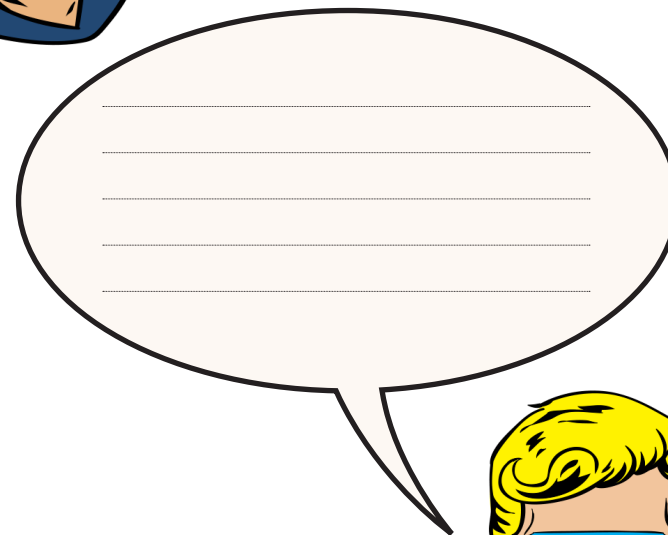
Tapahtumat ja leirit

Lastenkodit

Vastaanottokeskukset

Paikat, joissa nuoret liikkuvat ja hengaaavat

Mitkä toimintaympäristöt kutsuvat juuri minua?

TOIMINNAN SUUNNITTELU

MILLAISTA TOIMINTAA ON JO OLEMASSA?

Voimauttava valokuva

Digitaalinen tarinankerronta

Erilaiset yhteisötaideprojektit sekä toimintamallit, jossa taidetta viedään osaksi yhteisön toimintaa

Sosiaalinen sirkus

Luovan liikkeen ja tanssin työpajat ja ryhmät

Erilaiset sanataiteen työpajat ja ryhmät

Prosessidraama ja forum-teatteri

Värikylvyt

Elokuva- ja musiikkivideotyöpajat

Medialaboratoriot ja elektroninen askartelu

Ekspressiiviseen taideterapiaan pohjautuva työskentely (mm. Ulkoinen minä ja sisäinen minä, kaunis minä ja ruma minä -harjoite; Krappe ym. 2013, 70)

Ja paljon muuta myös!

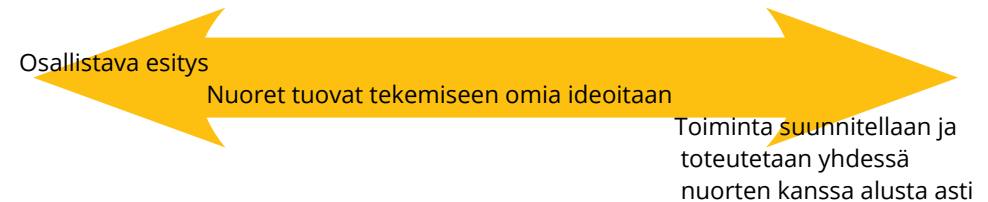
NUORTEN OSALLISUUS

Taiteen yhteydessä osallisuudella ja osallistamisella voidaan viitata erilaisiin asioihin. Esimerkiksi yleisön reaktiot voivat muodostaa osan taideteosta. Ajatuksena voi toisaalta olla taiteen vieminen sille epätavanomaisiin paikkoihin ja siten sen saavutettavuuden edistäminen. Tai sitten keskiössä voivat nimenomaan olla juuri osallistujat taiteen tekijöinä ja kokijoina.

Nuorisotyössä osallisuudesta puhutaan myös paljon. Tällöin sillä tarkoitetaan nuoren halua, kykyä ja mahdollisuutta vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin esimerkiksi tietyn toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

Siten nuorille suunnatut soveltavan taiteen projektit ovat, ja saavatkin olla, osallisuudeltaan hyvinkin erilaisia.

Ks. myös Heikkilä & Tikkaola 2015; Jaakola 2012

Miten määrittelen osallistavuuden omassa taiteessani?

VINKKEJÄ SUUNNITTELUUN

Mieti, millä motivaatiolla (s. 5) ja osaamisella olet itse lähdössä työskentelyyn. Suhteuta toiminta näiden mukaan. Ole valmis kertomaan näistä myös muille.

Ota selvää, millaisten nuorten kanssa tulet työskentelemään. Keskustele asiasta yhteistyökumppanin tai muun nuorille tutun aikuisen kanssa.

Mieti tiedottamisessa sanamuotoja – miten houkuttelet nuoria ja heidän ohjaajiaan mukaan. ”Taide” voi olla iso ja pelottavakin sana, jos ei usko olevansa taiteellinen ihminen.

Mieti, mikä on toiminnalle realistinen tavoite, mitä osallistujat saavat työskentelystä ja miten se vastaa heidän tarpeisiinsa (s. 8). Edellisten kohtien pohjalta pohdi, millaiset sisällöt ja menetelmät tukevat tavoitteen saavuttamista.

Entä kuka on toiminnan tilaaja tai maksaja? Mieti, miten tämä vaikuttaa toimintaan ja tavoitteisiin.

Pohdi etukäteen projektin aikaista työskentelyä ja sen ajallista kaarta:

- Onko kyseessä yhden kerran työpaja vai säännöllisesti kokoontuva ryhmä?
- Onko kyseessä avoin vai suljettu ryhmä? Kuinka suuri se on? Miten ryhmä kokoontuu?
- Kuinka kauan tapaaminen kestää ja miten se rytmittyy? Työskennelläänkö yksin, pareittain tai vaikka pienryhmissä?
- Millaista sitoutumista projektiin osallistujilta voit vaatia? Jos kyseessä on pitkäaikainen projekti, millaisia lyhyen ajan tavoitteita voit asettaa motivaation ylläpitämiseksi?
- Ohjaatko toimintaa yksin vai jonkun kanssa? Osallistuuko mahdollisen yhteistyöorganisaation henkilökunta työskentelyyn? Vai toimiiko ryhmä itseohjautuvasti?

Ks. myös Hallas & Sihvola 2016; Krappe ym. 2013

YHTEISTYÖ

YHTEISTYÖKUMPPANIN NÄKÖKULMA TOIMINTAAN

Nuorten kanssa työskentely tarkoittaa usein yhteistyötä sosiaali- ja kasvatusalan ammattilaisten ja alan organisaatioiden kanssa. Tämän takia on hyvä ymmärtää myös heidän lähtökohtansa nuorten parissa toimimiseen.

Toiminnan taustalla vaikuttavia tekijöitä saattavat olla esimerkiksi:

- vapaaehtoisuus
- maksuttomuus osallistujille
- yhdenvertaisuus
- oman toiminnan vastuullisuus (tietoisuus siitä, että toimii aikuisena ja ammattilaisena nuorten, mahdollisesti alaikäisten kanssa)

Ks. myös Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus 2014

Millaisia muita (esimerkiksi taiteellisia) tavoitteita haluan toiminnalle asettaa?

TOIMINNAN TAVOITTEISTA

Osallistavassa taiteessa otetaan huomioon toiminnan vaikutukset ihmisten hyvinvointiin. Tämä näkökulma on todennäköisesti yhteistyökumppanille se keskeisin. Tiedosta, että tästä näkökulmasta taiteella ei tarvitse olla esityksellistä arvoa, vaan tärkeintä on prosessi ja osallistujien kokemus.

Nuorten kohdalla hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä tavoitteita voi olla monenlaisia ja itse vaikutukset voivat käytännössä olla vaikeasti yksilöitävissä ja tuottaa hedelmää vasta ajan kuluessa. Askeleet tavoitteiden edistämiseksi yhden projektin kuluessa voivat olla ihan pieniäkin.

Toiminnan (pedagogisena) tavoitteena voi esimerkiksi tavalla tai toisella olla:

- Auttaa nuorta löytämään omia vahvuuksia
- Tukea nuorta uuden harrastuksen tai itselle sopivan ilmaisumuodon löytämisessä
- Mahdollistaa erilaisten roolien kokeilemisen
- Kehittää nuoren pitkäjänteisyyttä
- Opettaa tunnetaitoja
- Kehittää sosiaalisia taitoja, esimerkiksi toisen kuuntelemista ja näkemistä
- Oppia mediataitoja
- Tukea yhteisöllisyyttä
- Tukea nuorta moraalisten ja yhteiskunnallisten aiheiden pohdinnassa
- Parantaa nuoren työmarkkina- tai koulutusasemaa

Ks. myös Kokko ym. 2015

VINKKEJÄ YHTEISTYÖHÖN

Varaudu siihen, että myyntityöhön ja palveluiden tarjoamiseen menee aikaa.

Selvitä etukäteen organisaation toiminnan lähtökohdat ja mahdolliset ohjeistukset nuorten kanssa toimimiseen.

Mieti, miten saat henkilökunnan ymmärtämään ja innostumaan toiminnastasi. Mene käymään. Vedä vaikka pieni työpaja henkilökunnalle työnäytteenä.

Pohdi erilaisia rahoitusvaihtoehtoja. Moni organisaatio on mielellään mukana yhteistyökumppanina, mutta palvelun tilaamiseen tuntemattomalta tekijältä voi olla suuri kynnys.

Tarjota hyviä ideoita & suunnitelmia, lähesty ihmisiä rohkeasti vaikkapa seminaarissa ja soluttaudu paikkoihin, joiden toiminnasta olet aidosti kiinnostunut! Vaikka rahaa ei juuri tietyllä hetkellä tietylle suunnitelmalle olisikaan, kontakti voi olla jonkin yhteisen jutun alku.

Kun otat yhteyttä mahdolliseen yhteistyökumppaniin, kerro:

- miksi otat juuri heihin yhteyttä ja mitä jo tiedät heidän organisaatiostaan
- mikä on oma motivaatiosi
- mitkä ovat tarjoamasi toiminnan lähtökohdat
- oma taustasi, mahdollinen taustaorganisaatio ja mahdollisen työryhmän kokoonpano

MUISTA!

Älä anna periksi yhteydenottovaiheessa. Soittele perään. Ole aktiivinen!

NUORTEN KOHTAAMINEN

NUORTEN OHJAAMISESTA

Nuorten ohjaaminen ja osallistaminen taiteelliseen työskentelyyn voi tuntua etukäteen vaikealta. Käytännössä yhteinen työskentely ei kuitenkaan välttämättä vaadi sen kummempaa kuin omaa läsnäoloa, nuorten aitoa kuuntelemista ja heidän kannustamistaan tekemisessä. Tähtäimeksi voi ottaa, että jokaiselle osallistujalle jäisi hetkestä jokin onnistumisen kokemus. Kokemuksen kautta opit ohjaamisesta ja itsestäsi ohjaajana enemmän.

Jotkut toimintaympäristöt ja nuorten ryhmät vaativat kuitenkin enemmän ohjaamisen ammattitaitoa ja kokemusta kuin toiset. Avoin työpaja on usein helpompi tapa lähteä keräämään ensimmäisiä ohjauskokemuksia kuin vaikka prosessi lastenkotinuorten tai kuntoutujaryhmän kanssa. Esimerkiksi koulu-ympäristössä toimiminen taas vaatii hyvää ajanhallintaa.

Ks. myös Krappe ym. 2013

MUISTA JOUSTAVUUS!

Varaudu, että aina kaikki ei mene suunnitelmien mukaan - eikä tarvitsekaan.

Kuuntele ryhmää ja anna tilaa nuorten ja yhteistyökumppanin osallisuudelle ja vaikuttamisen mahdollisuuksille.

VINKKEJÄ OHJAAMISEEN

Ole oma itsesi! Voit kertoa osallistujille rehellisesti, että sinuakin tilanne saattaa jännittää.

Valmistaudu siihen, että monenlaisia ihmisiä ja tilanteita saattaa tulla vastaan. Kaikki eivät ole ulospäinsuuntautuneita. Ohjaajan sensitiivisyys ohjaustilanteissa on erittäin tärkeää.

Mieti, millaista ilmapiiriä haluat luoda ja miten se välittyy tekemisessäsi. Lähtökohtana voi olla vaikka kiireetön, rento ja turvallinen ilmapiiri.

Muista ammattilaisen rooli! Turvallisessa ilmapiirissä saattaa helposti unohtua, ettet ole parantamassa itseäsi, vaan tukemassa nuoria.

Valmistaudu siihen, että työskentelyssä osallistujilla saattaa nousta erilaisia tunteita ja rankkojakin kokemuksia pintaan. Mieti etukäteen, miten ja mihin ohjaat nuorta tarvittaessa eteenpäin.

Jos tarkoitus on käsitellä vaikeita aiheita, pohdi, miten työskentelyyn johdatellaan ja miten tilanne puretaan. Onko ryhmä - ja oletko sinä itse - tällaiseen työskentelyyn valmis? Olisiko rinnalla hyvä olla toinenkin ohjaaja vaikkapa nuoriso- tai sosiaalialalta?

Muista kannustaa ja kannustaa oikeista asioista! Jos tarkoituksesi on antaa varsinaista palautetta, satsaa siihen. Älä totea vain, että "ihan kiva". Jokainen on hyvä jossain asiassa!

Pyydä palautetta projektin kuluessa ja päättyessä. Palautetta annetaan yleensä mielellään, kun sitä muistaa pyytää. Prosessin puolivälissä annetun palautteen pohjalta toimintaa ehtii vielä tarvittaessa muuttaa.

IDEOINTIA: OSALLISTAVAA TAIDETTA NUORTEN PARISSA

Mitä?

Kenen kanssa?

Miksi?

Minulle se tärkein juttu

Miten?

Missä?

Milloin?

Seuraavaksi aion...

LISÄTIETOA

TOIMIJOITA

Lasten ja nuorten säätiö, nuori.fi
Nuori kulttuuri, nuorikulttuuri.fi
Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, lastenkulttuuri.fi
Suomen Nuorisoseurat, nuorisoseurat.fi
Opetus- ja kulttuuriministeriö, minedu.fi/nuoriso
Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi, alli.fi
Finlands Svenska Ungdomsförbund FSU, fsu.fi
Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntija ry (Nuoli), nuoli.info
Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO, cimo.fi

LUKEMISTA

Hallas, U. & Sihvola, S. 2016. Omakuva N.Y.T. Luonnoskirja. Ehdotus taiteellisen kasvuryhmän prosessiksi. Finfami Uusimaa ry, otu.fi.

Heikkilä, M. & Tikkaaja, O. 2015. Tatun ja Soten työkirja. Vinkkejä osallistavan taiteen tuotantoon taiteilijalle, tilaajalle & tuottajalle. Hyvinvoinnin välitystoimisto, hvvt.fi.

Jaakola, V. (toim.) 2012. Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen kulttuurisessa nuorisotyössä. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus.

Kokko, A. & Pohjanmaa, T., Vasara, V. & Välitalo, J. 2015. Resursseja säästävä toimintamalli taidelähtöisissä projekteissa. Nuoriso-ohjaaja - kulttuurituottaja - taiteilija -työryhmän toiminnan perehdyttämispaketti. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 12.

Koste, A. (toim.) 2014. Nuorista Suomessa 2014. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry.

Krappe, J., Parkkinen, T. & Sinisalo-Juha, E. (toim.) 2013. Tavarat taskuissa. Nuorten ryhmäohjauksen taidelähtöisiä menetelmiä. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 83.

Nivala, E. & Saastamoinen, M. 2010. Nuorisokasvatuksen teorian kohde ja konteksti. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria - perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 8-27.

Nuorisolaki 72/2006.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus. 2014. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntija ry & Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry, Nuoli ry.

Siivonen, K., Kotilainen, S. & Suoninen, A. 2011. Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 44.

Tanskanen, I. (toim.) 2015. Ennen olin ujo, nyt olen rohkea. Rohkeutta maahanmuuttajien työnhakuun taiteen keinoin. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 101.

THL 2016. Lastensuojelun käsikirja (mm. Työmenetelmät ja -välineet). <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>.

Westerlund, H. ym. 2016. Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi: Katsaus kansainväliseen tutkimukseen. ArtsEqual -hanke, artsequal.fi.

hvv.t.fi

Hyvinvoinnin välitystoimisto on ESR-rahoitteinen hanke, josta vastaa Humanistinen ammattikorkeakoulu ja partnereita ovat Turun amk, Saimaan amk ja Jyväskylän yliopisto. Mukana myös Taiteen edistämiskeskus, ELY-keskus, sekä Turun ja Jyväskylän kaupungit.

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Saimaan
ammattikorkeakoulu

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TURKU
FINLAND

JYVÄSKYLÄ

